

Як лідери стають лідерами? Чому саме вони, а не хтось інший? Здається, що повинен бути якийсь таємничий рецепт, яким користуються всі успішні претенденти на владу. Одні розуміють його правильно і злітають до вершин, інші помиляються і зазнають поразки. Так? Ні, не так. Ми викриємо ще немало міфів про лідерство і владу, але спочатку розвінчаймо цей.

Ніякої універсальності, ніякої «правильної» моделі лідерства не існує. Кожен лідер — не просто особистість, у якої є влада, а й збіг обставин, що дає право на владу. Проте зрозуміло, що можна виокремити риси, які об'єднують багатьох успішних лідерів. Їх може вирізняти те, як вони використовують свою владу. Те, якими вони здаються і якими насправді є для себе і для інших. Найчастіше лідерів вирізняє те, як вони опинилися на своїй позиції, у потрібній точці часу і простору.

Що спільного в таких лідерів, як Чингісхан, Лінкольн, Сталін, де Голль і Євген Чичваркін? Це можна з'ясувати, якщо заглибитися у функцію влади — що вона дає і які можливості відкриває. Філософ і соціолог Марк Вебер дав таке визначення влади: «Влада полягає у здатності індивіда А домогтися від індивіда Б такої поведінки чи такого утримання від дій, яких Б в іншому разі не прийняв би і які відповідають бажанню А». Американський політолог Роберт Даль уточнює: влада — це «здатність А змусити Б зробити те, чого той в іншому разі не зробив би»; здатність приводити речі в рух, змінювати хід подій.

Філософ Ханна Арендт вбачала у владі здатність людей діяти спільно: «Влада завжди є потенціалом могутності, а не чимось довговічним, вимірюваним, надійним, як міцність або сила. Сила є тим, що має кожна людина певною мірою від природи... Влади ж ніхто не має, вона виникає серед людей, коли вони діють спільно, і зникає, щойно вони знову розпоршуються».

Отже, влада — це феномен, що виникає на межі між бажанням однієї людини та бажаннями інших, між бажанням лідера і бажаннями тих, кого він веде за собою. Влада може бути інстинктом, який спонукає людину стати лідером і вести за собою інших.

Цю думку розвивав іще Ніцше у своїй «Волі до влади», а потім її взяли на озброєння неофрейдисти й інші дослідники. Адлер, наприклад, замінив фрейдівську концепцію сексуальних інстинктів уявленням, що саме воля до влади визначає поведінку людей і в сім'ї, і в суспільстві загалом. Якщо зовсім спростити, то влада — це інстинкт, який допомагає людині вижити завдяки підкоренню волі інших; так індивід гарантує собі і своєму потомству безпеку і добробут.

Це прагнення своєю чергою спирається на інстинкт самозбереження: люди готові коритися лідерові, щоб вижити, уникнути небезпечних ситуацій, знайти своє місце в реальності. У складніших і досконаліших суспільствах, де загроза життю у прямому сенсі трапляється рідко, інстинкт

влади перероджується в невротичне прагнення керувати і домінувати. Лідери, які керуються таким інстинктом, можуть бути ефективними, але надзвичайно небезпечними, про що ми поговоримо нижче.

Також владою можуть вважати здатність опинитися саме в тій ситуації, коли ти реально можеш впливати, домінувати в очах оточення. Або вміння зробити так, щоб люди самі захотіли діяти по-твоєму. І всі ці визначення не суперечать одне одному — це різні сторони багатогранного феномену влади.

Влада, статус і архетип батька

На чому ж базується влада і без чого вона неможлива? Аналіз політичної історії та біографій лідерів найрізноманітнішого калібру показує, що у неї зазвичай три основи. Перша і найочевидніша — формальний статус, якого набуває лідер. Коли людину призначають топ-менеджером, командиром, прем'єр-міністром чи архієпископом, вона здобуває владу над іншими автоматично. Незалежно від її особистих рис, історії життя, ступеня її компетентності. Досить призначення.

На побутовому рівні статусу може бути для влади досить. Ми з дитинства звикаємо до того, що владу мають люди «при посаді», ті, хто наділений певними формальними атрибутами. Коли ми бачимо людину в уніформі поліціанта,

розуміємо, що перед нами представник влади, і поводимося відповідно. Адже цю форму вона не могла одягти просто так: її призначили цій людині, зважаючи на службовий статус. Саме тому символами статусу — «корочками», уніформою, навіть автомобільними номерами — можуть скористатися шахраї, які видають себе за офіційних осіб, за людей при владі.

Проте ознаки статусу посадою й уніформою не обмежені. Статус, якому ми з дитинства інстинктивно підкоряємося незалежно від рис його носія, — статус батька. Уявіть собі, що хлопчик, якого виховує мати-одиначка, якось повертається додому і бачить за обіднім столом маму з незнайомим дядьком. Мама каже йому: «Познайомся, це твій батько». Дивним чином цей чоловік уже отримує владу над дитиною, хоча вони бачать одне одного вперше в житті. Дитина приймає правила гри. Нова людина може звернутися до неї: «Піди принеси те і те». І хлопчик, не сперечаючись, іде.

Схожа історія розказана у фільмі Андрія Звягінцева «Повернення». Двоє братів, посварившись, приходять додому і дізнаються, що повернувся їхній батько — малознайомий чоловік, якого вони не бачили багато років. Старший брат, Андрій, відразу приймає його і з готовністю йому підкоряється. Юнак пам'ятає батька краще, тому відсутність цієї людини була для нього боліснішою. Йому потрібно заповнити внутрішню порожнечу. Молодший же брат, Іван, навпаки,